

УДК 330.142:330.341:338.2

DOI: 10.31359/2312-3427-2021-2-2-41

Г.П. Пасемко, д-р наук держ. упр, професор

e-mail: n_pasemko.gal@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-4648-3314>

Л.Г. Бага, канд. екон. наук, доцент

e-mail: bagalilija@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-5574-2931>

С.В. Шевченко, канд. екон. наук, доцент

e-mail: svetshew@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-9923-8144>

Н.В. Порохняк, асистент

e-mail: porohnyaknadia@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-3629-0057>

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВАХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Описано суть та специфіку інтелектуального капіталу в трактуванні різних наукових шкіл. Розкрито реалії формування інтелектуального капіталу в українській економіці. Проведено статистичний аналіз позиціювання інтелектуального капіталу в активах українських підприємств. Оцінено основні складові інтелектуального капіталу в розрізі нематеріальних активів. Розкрито проблеми та перспективи формування інтелектуального капіталу в економічній діяльності підприємств з врахуванням світових вимог до інтелектуалізації господарських процесів, як фактору конкурентоздатності підприємств.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, нематеріальні активи, інновації, інтелектуальна власність, патенти, ліцензії, торгові марки, програмне забезпечення, інвестиції, інтелектуальний продукт.

Постановка проблеми. Інтелектуальний капітал, як економічна категорія та специфічний економічний об'єкт, пройшов значний шлях в

своєму розвитку, відображаючи специфіку еволюції економічних відносин в людському суспільстві. Реалії глобального розвитку суспільства за сучасних умов вимагають все більшої інтелектуалізації суспільних процесів, в тому числі і економічних відносин. Інтелектуальний капітал стає рушійною силою розвитку окремих держав та формує їх світову конкурентоспроможність. Україна, як держава з економікою, котра знаходиться на стадії становлення та входження в світовий ринок, має значну увагу приділяти саме розвитку даної форми капіталу, як фактору міжнародної конкурентоздатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Характерним є те, що розуміння важливості інтелектуального капіталу для розвитку економічних процесів формувалось не відразу, стикаючись з значними протиріччями в світогляді різних науковців та практиків.

Дослідження специфіки та складових інтелектуального капіталу в світовій науковій спільноті здійснювалось значною кількістю вчених, таких як Л. Едвінссон, Р. Каплан, П. Салліван, А. Прусак, Д. Тис, П. Друкер, Т. Фортюн, І. Хіроюкі та багато інших. Частина вчених розглядає категорію інтелектуального капіталу специфічну масу професійних знань співробітників, котра забезпечує переваги компанії на ринку, до таких вчених відноситься С. Фортіон. Інша група, до якої відносять, наприклад, Л. Едвінссона та П. Саллівана, трактують інтелектуальний капітал як знання, котрі можна перетворити в вартість, що формує їх цінність. Ще одна група дослідників, в тому числі А. Прусак, трактує категорію інтелектуального капіталу підприємства як формалізованого матеріалу, котрий втілений в нематеріальні активи. Дискусії щодо даної проблеми точаться до нашого часу, маючи як прихильників, так і противників кожного трактування. Значний поштовх в розширенні спектру досліджень з даної проблеми стали напрацювання відомого японського науковця Ітамі Хіроюкі, котрий першим ввів у наукову термінологію поняття «невидимі активи» («Invisible assets»), котрі трактуються як засоби, що несуть в собі інформацію (технології, клієнтів, марки, організаційну культуру, менеджерські вміння та ін.) [1]. В кінці ХХ ст. в науці формуються поняття «нематеріальні активи» («Intangible Assets»), особливо при дослідженнях теоретико-організаційних положень удосконалення сучасного бухгалтерського обліку [2]; «інтелектуальний потенціал» («Intellectual Potential») – у дослідженнях сфери менеджменту; «інтелектуальний капітал» («Intellectual Capital») – в наукових напрацюваннях економічного напрямку.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є розкриття специфіки прояву категорії інтелектуальний капітал в сучасних умовах та оцінка формування інтелектуального капіталу в нематеріальних активах підприємств України за нинішніх реалій.

Виклад основного матеріалу досліджень В другій половині ХХ ст. категорія «інтелектуальний капітал» продовжувала розвиватись в дослідженнях, уточнювати за специфікою та методологією. В сфері досліджень фінансової діяльності Роберт Каплан виділяє зростання впливу нематеріальних факторів виробництва на сучасних підприємствах за тенденції до зниження впливу фінансових вимірників^[3]. Також широко стало використовуватись поняття «інтелектуальні нематеріальні засоби» котрі, в свою чергу, розділяються на специфічні: засоби, основані на інтелектуальній власності (товарні знаки, патенти, зафіксовані авторські права, власні проекти і договори, наявні торгівельні таємниці, укладені торгівельні контакти); засоби, що стосуються знань і вмінь, котрі не можуть бути одноосібною власністю підприємства (ноу-хау, професіоналізм робітників, культура підприємства). Саме ноу-хау Фенг Гу розглядає як ключовий фактор розвитку ефективного сучасного підприємства^[4].

Процеси формування і реалізації в економічній діяльності інтелектуального капіталу в Україні оцінюються з позиції впливу на нього значної кількості безпосередніх чинників: специфіка робочої сили; складові нематеріальних активів (інтелектуальні здібності, потенціал, власність та інформаційний ресурс); забезпечення фінансово-інноваційним капіталом; інноваційність та інформаційність технології в виробництві. Окрім того, на макроекономічному рівні на нього впливають наступні фактори: ступінь розвиненості інформаційного середовища; масштаби та рівень охоплення економіки інфраструктурою; специфіка державної економічної політики; рівень розвитку інституційного, законодавчого та інноваційного середовища; розвиненість науково-технічних, глобалізаційних умов руху капіталу.

Статистичний аналіз специфіки інтелектуального капіталу в Україні має ряд складностей, так як прямої інформації щодо нього досить мало, тому використовується система опосередкованих показників: обсяги інвестицій в нематеріальні активи, оцінка витрат на освіту, динаміка виконання наукових та науково-технічних робіт, ступінь інноваційної активності, рівень впровадження інновацій, як фактор нарощування інтелектуального потенціалу^[5].

Оцінюючи сучасний етап національного економічного розвитку, відмітимо, що він характеризується відсутністю загальної ефективної стратегії реалізації принципів інтелектуалізації підприємництва. Така ситуація призводить до того, що Україна оцінюється на даний момент як країна третього світу, котра зорієнтована не на розвиток інноваційного інтелектуального капіталу та інтелектуальної економіки, а на ресурсну економіку. Результатом такої ситуації стало те, що на 2019 рік в структурі активів підприємств України продукти інтелектуальної власності займають дуже незначне місце. Структурі капіталу підприємств національної економіки, частка продуктів інтелектуальної власності складає всього 0,58% від загальної суми активів. Отже, вплив інтелектуального капіталу на рівень розвитку підприємств та їх конкурентоздатність залишається дуже незначним, що негативно впливає на загальний ступінь інноваційності національної економіки.

Відповідно до низького ступеню інтелектуалізації виробництва, привабливість українського бізнесу та його світова конкурентоздатність знаходяться на дуже низькому рівні. Важливим негативним фактором в розвитку інтелектуального капіталу країни стало також загострення економічної кризи у вітчизняній економіці, що збільшує рівень залежності національного підприємництва від інтелектуального капіталу розвинених держав. Оцінюючи зміни в частці продуктів інтелектуального капіталу в активах підприємств України, за даними Держкомстату[6], відмітимо, що його питома вага дуже не значна. При цьому на 2019 рік загальна вартість в грошовому виразі інтелектуальної власності підприємств зросла в порівнянні з 2010 роком в 2,58 рази, що вказує на зростання розуміння цінності даного капіталу в бізнесі. Зростання загального обсягу активів за даний період відстає від показників приросту інтелектуальної власності, склавши 172,89%, але в грошовому виразі приріст неспівставний через різницю масштабів. Однак, варто відмітити, що хоча й спостерігається невелике збільшення в вартості, та цілому, маємо позитивну тенденцію нарощування інтелектуального капіталу, за досліджувані 10 років відсоток в вартості активів інтелектуального капіталу збільшився з 0,39% до 0,58%, тобто приріст склав 49,48%. Враховуючи низьку питому вагу, можна сказати, що частка інтелектуального капіталу в загальній сумі активів має дуже повільні темпи зростання, що вказує на низький рівень інноваційності та інтелектуалізації економіки України. Низькі показники ваги інтелектуальної власності та її приросту є одним з факторів слабозвиненої економіки, котра має низький рівень конкурентоздатності в світовому господарстві.

Ринкове середовище господарської діяльності має гостру потребу за сучасних умов саме в розробці ефективних напрямків створення, використання та розвитку інтелектуального капіталу для національного господарства. Саме інтелектуальний капітал за сучасних умов стає головним фактором інтенсивного економічного зростання в державі, модернізації української економіки в відповідності до реалій сучасної глобальної економіки.

Виходячи з досвіду розвинених країн, саме нарощування кількості та частки в капіталі підприємств інтелектуального капіталу, як форми нематеріальних активів, стає основним фактом зростання конкурентоздатності та збільшення прибутків. Українська економіка вимагає значного нарощування саме нематеріальних активів з паралельним інноваційним розвитком матеріальної бази виробництва.

Формування інтелектуального капіталу, як значної складової нематеріальних активів підприємств української економіки, на даний момент є складним та нестабільним процесом, котрий залежить як від внутрішнього середовища самих організаційно-правових формувань, так і від макросередовища, загального стану економіки країни. Аналізуючи динаміку інвестицій в нематеріальні активи підприємств України за 2010-2019рр., відмітимо, що вона характеризується значним рівнем вартісних коливань, але має загальну тенденцію до поступового зростання. На 2019 рік обсяги інвестицій в нематеріальні активи зросли в порівнянні з 2010 роком в 3,5 рази, що показує збільшення їх ролі в організації економічної діяльності підприємств. Важливим фактором коливання показників інвестування є й загальний економічний стан країни та ступінь її привабливості для інвестування. Так, з 2010 року обсяги інвестицій поступово нарощуються, а в 2014 році, через загострення кризи, різко спадають. Потім коливання мають ще більш нерівномірний характер. За досліджуваний період максимальна сума інвестування припадає на 2018 рік, склавши 33,7 млрд. грн., а мінімальна – на 2010 р. , в сумі 5,8 млрд. грн. Окрім того, варто відмітити, що на зміни в обсягах інвестування в нематеріальні активи також здійснює значний вплив державна інвестиційна політика, котра останнім часом велику увагу приділяє саме інноваційним інвестиціям нематеріального характеру.

Відповідно до орієнтації на інноваційну економіку поступово зростає й значимість інтелектуального капіталу, його роль у формуванні показників вартості підприємства. Оцінка нематеріальних активів стає одним з основних способів визначення вартості інтелектуального капіталу. Розглядаючи динаміку інвестицій в нематеріальні активи та їх питому

вагу в інвестування економіки України в період з 2010 року по 2019 рік, можемо сказати, що, хоча в вартісному виразі обсяги інвестування й зросло, його питома вага в загальній масі інвестицій залишається не значною і навіть дещо знизилась на 2019 рік.

Загальна сума капітальних інвестицій в нематеріальні активи в період 2010-2019 рр. збільшилась у 3,5 рази, але при цьому кількісне зростання показника не забезпечило його зростання в структурі даних вкладень у загальні капітальні інвестиції, частка нематеріальних активів в них скоротилась на 13,89 %. Питома вага нематеріальних активів в інвестування підприємств залишається дуже низькою, середня частка інвестицій в нематеріальні активи за період склала 4,58%, максимум спостерігався на 2015 рік, склавши 8% від інвестицій, а мінімум – в 2016 році, всього 3,5%. Окрім того, загальні темпи приросту інвестування на 56% перевищують темпи приросту інвестування в нематеріальні активи, що вказує на недостатню увагу підприємців до розвитку даної групи активів. Тобто, проблема нарощування інвестицій в нематеріальні активи, в тому числі і в інтелектуальний капітал, залишається не вирішеною, так як не залучаються необхідні ресурси в його розвиток.

Процеси інвестування в нематеріальні активи мають і значну залежність від масштабів економічної діяльності підприємств. Розглядаючи процеси інвестиції в нематеріальні активи з розділенням підприємств на великі малі та середні, за даними Держкомстату, відмітимо чітку виражену залежність рівня вкладень ресурсів даної групи від типу підприємства. Відповідно до приведеної динаміки та специфіки структури, спостерігається значна розбіжність в інвестуванні нематеріальних активів між великими, середніми та малими підприємствами.

Середні показники за період 2010-2019рр. за їх часткою в загальному обсязі інвестування для великих підприємств склали 6,26%, для середніх - 3,87%, а для малих лише 1,79%. Для всіх типів підприємств характерним залишаються низька частка інвестування в нематеріальні активи, в загальній структурі інвестицій нематеріальні активи займають 2-5%. Тобто, можна констатувати, що для інвесторів даний напрям використання активів не є привабливим, незначна частка обсягів інвестицій в нематеріальні активи з їх одночасним зниженням в грошовому виразі, підтверджує, що в країні інвестування в інтелектуальний капітал знаходиться на дуже низькому рівні.

Очевидно, така ситуація напряму пов'язана з масштабами діяльності та доступністю фінансових ресурсів, чим більше підприємство – тим

більше у нього можливостей для залучення та використання коштів в нематеріальну сферу економічної діяльності. Не зважаючи на різні умови інвестування, всі типи підприємств на 2019 рік в порівнянні з 2010 роком скоротили масштаби інвестування в нематеріальні активи: великі – на 9,1%, середні – на 23,92%, а малі- на 1,1%, що пояснюється загальним ускладненням можливостей з отримання та використання фінансових ресурсів. Тобто, великі підприємства мають більше можливостей в розвитку інтелектуального капіталу, окрім того, вони більш чітко розуміють його значимість в формуванні конкурентних переваг на ринку. Варто відзначити, що для великих підприємств більш доступна інформаційна база, що також більше сприяє розвитку капіталізації інтелектуального ресурсу.

1. Інвестування в інтелектуальний капітал в структурі нематеріальних активів підприємств України за 2010-2019рр.

Роки	Інвестиції в нематеріальні активи, тис. грн.	В концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки		Придбання програмного забезпечення	
		Тис. грн.	В% до загального	Тис. грн.	В% до загального
2010	5793926	2830648	48,86	1906271	32,90
2015	17077910	12228175	71,60	3297196	19,31
2016	9867006	3896274	39,49	3908317	39,61
2017	14311042	5341297	37,32	5504627	38,46
2018	33687543	23617888	70,11	5379720	15,97
2019	20010805	7105137	35,51	5865193	29,31
2019 р в % до 2010р.	345,38	251,01	72,68	307,68	89,09

Джерело: опрацьовано автором на основі даних Держкомстату

Розглядаючи ту специфіку інвестування в інтелектуальний капітал у структурі нематеріальні активи за його компонентами, котра склалась в підприємствах України на період 2010-2019рр., відмітимо, за результатами розрахунків табл. 1, що структура вкладень характеризується значною нестабільністю в різні роки дослідження. Частка інвестування в концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки коливається від 35,5 до 71,6%, а придбання програмного забезпечення займало від 15,9 до 39,6% від загальної величини інвестицій в нематеріальні активи, тобто, інвестиції

здійснювались без чітко визначених завдань в прирості інтелектуального капіталу підприємств, а з орієнтацією на строки використання інтелектуальних продуктів. За досліджуваний період об'єкти інтелектуальної власності займають 78,9% всіх нематеріальних активів підприємств, з них 50,81% припадає на концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки, а 28,1%- на програмне забезпечення.

Формування інтелектуального капіталу підприємств не має установлених норм приросту, вкладення в даний сектор здійснюється за принципами виникнення потреби в оновленні та наявності надлишкових ресурсів для закупки нових інтелектуальних продуктів. Не зважаючи на те, що в грошовому виразі інвестування в концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки та аналогічні права за досліджуваний період зросло в 2,5 рази, а інвестування в придбання програмного забезпечення – в 3,07 рази, їх питома вага в нематеріальних активах на 2019 рік в порівнянні з 2010 роком зменшилась відповідно на 27,32% та 10,91%, що вказує на погіршення доступу до даних форм інтелектуального капіталу.

2. Динаміка витрат на формування інтелектуального капіталу в промисловості України за 2010-2019рр.

Роки	Частка інноваційних підприємств, %	Витрати на інновації, млн.грн	наукові дослідження і розробки (НДР)		придбання зовнішніх знань		придбання машин, та програмного забезпечення	
			млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%
2010	13,8	8045,5	996,4	12,4	141,6	1,7	5051	62,8
2015	17,3	13813,7	2039,5	14,8	84,9	0,6	11141	80,6
2016	18,9	23229,5	2457,8	10,6	64,2	0,3	19829	85,3
2017	16,2	9117,5	2169,8	23,8	21,8	0,2	5898	64,7
2018	16,4	12180,1	3208,8	26,3	46,1	0,4	8291	68,1
2019	15,8	14220,9	2918,9	20,5	37,5	0,3	10185	71,6
2019 р. в% до 2010р.	76,67	457,10	374,3	81,8	194,5	41,1	470	102
В середньому 2010-2019рр.	16,5	12368	1946	16,6	90,2	0,8	8960	70,1

Джерело: досліджено автором на основі даних Держкомстату України

Формування ефективного інтелектуального капіталу спирається, в першу чергу, саме на розвиток інновацій в економіці. Найбільш інноваційно активними в Україні залишаються промислові підприємства, що зумовлено високим рівнем вимог до постійного технологічного та товарного оновлення в їх діяльності. Оцінюючи динаміку інноваційного формування інтелектуального капіталу в промислових підприємствах країни за період 2010-2019 рр., на основі розрахунків, виконаних в табл. 2., відмітимо, що ступінь інтелектуалізації бізнесу за даний період знизився, на 2019 р. частка інноваційно активних підприємств на 23,33 % нижче показників 2010 р. Пониження інноваційної активності вказує на зниження можливостей підприємств в розвитку їх інтелектуалізації.

Порівняння частки інноваційних підприємств в загальній кількості підприємств на 2019 рік з 2000 вказує на її зниження на 2,8%, а до 2010 року- на 2%. Тобто, хоча й спостерігаються коливання в прирості та спаді, але загальна тенденція має негативний характер, що є результатом кризових явищ в економіці і зниження зацікавленості підприємців в розвитку інновацій. Зниження питомої ваги підприємств, котрі впроваджували інновації до 15,8%, показує значне відставання порівняно з світовими показниками використання інновацій в промисловості. Розглядаючи структур інтелектуальних інноваційних витрат, варто відзначити, що лише, в середньому, 16,6% від них складають національні наукові дослідження та розробки, тоді як на придбання машин, обладнання, технологій та програмного забезпечення припадає 70,1% від всіх витрат капіталізації. Залучення інтелектуального капіталу в формі зовнішніх знань в загальному склало, в середньому, лише, 0,8% витрат. Тобто, в основній масі, інтелектуальний капітал в інноваціях використовується в формі вже розроблених продуктів та технологій(збільшення їх частки склало 2,76%, а в грошовому виразі зростання відбулося в 4,7рази), тоді як власні дослідження розвиваються дуже низькими темпами (за досліджуваний період їх частка зросла на 8%, хоча в абсолютному виразі фінансування й збільшилось в 3,74рази).

Важливим фактором розвитку інтелектуального капіталу є можливість щодо його фінансування. В масштабі національної економіки, за стандартами формування й управління інтелектуальним капіталом в світовій практиці, до таких джерел відносять: Державний бюджет; власні кошти національних підприємств, спеціальні дослідні фонди, та іноземні інвестиції. Аналізуючи динаміку й структуру фінансування в

інтелектуальний капітал промислових підприємств України за період 2010-2019рр. на основі розрахунків, можемо сказати, що основне навантаження при формуванні інтелектуального капіталу підприємств припадає саме на використання їх власних коштів (в середньому за десятиріччя їх частка склала 78,7% від загальної суми фінансування). Всього фінансування інтелектуального капіталу через інновації за даний час зросло в 1,8 рази, в тому числі за рахунок власних коштів- в 2,6 рази, а за рахунок залучених інвесторів – 1,5 рази. Отже, значимість інтелектуального капіталу в ресурсах підприємств поступово зростає, але дуже повільними темпами. Участь держави в розвитку інтелектуального капіталу через пряме фінансування підприємств є дуже незначною, склавши, в середньому за період 2,2%, хоча в абсолютному виразі обсяг підтримки й зріс в 6,4 рази.

Висновки. В структурі активів підприємств України продукти інтелектуальної власності займають дуже незначне місце, за досліджувані 10 років відсоток в вартості активів інтелектуального капіталу збільшився з 0,39% до 0,58%. В світовому господарстві Україна на даний момент позиціонується як країна третього світу, котра зорієнтована не на розвиток інноваційного інтелектуального капіталу та інтелектуальної економіки, а на ресурсну економіку. Сучасний етап національного економічного розвитку характеризується відсутністю загальної ефективної стратегії реалізації принципів інтелектуалізації підприємництва.

Бібліографічний список.

1. Hiroyuki Itami Mobilizing Invisible Assets. Front Cover/ Itami Hiroyuki/ Harvard University Press, 1991 - Business planning - 186 p.;
2. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: манифест современной институциональной экономической теории / Джефри Ходжсон; [пер. с англ. М. Я. Каждан; науч. ред. пер. В. И. Маевский]. – М.: Академия народного хозяйства при Правительстве РФ: Дело, 2003. – 464 с;
3. Каплан Р. С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Роберт С. Каплан, Дейвид П. Нортон; [пер. с англ. М. Павлова]– М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 320 с.;
4. Gu F. Intangible Assets: Measurement, Drivers, Usefulness / Feng Gu, Baruch Lev. – Boston: Published by Boston University School of Management Accounting, 2003. – 52 p. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://smgapps.bu.edu/smgnet/Personal/Faculty/Publication/pubUploads/Gu, Fe>

[ng_05.pdf?wid=1482&did=182&Filename=Gu,_Feng_05.pdf](#);

5. Мамонтова Н. Тенденції та особливості формування і використання інтелектуального капіталу в Україні / Н. Мамонтова // Економіка України. - 2019. - №8. - С. 30-39.;

6. Дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу <https://ukrstat.org/>

References:

1. Khiroiyuki Itami, shcho mobilizuye nevydymi aktyvy. Perednya obkladynka / Itami Khiroiyuki / Presa Harvards'koho universytetu, 1991 - Planuvannya biznesu - 186 s .;

2. Khodzhson Dzh. Ékonomycheskaya teoryya y unstytuty: manyfest sovremennoy unstytutsyonal'noy ékonomycheskoy teoryy / Dzhefry Khodzhson; [per. s anhl. M. YA. Kazhdan; nauch. red. per. V. Y. Maevskyy]. - M .: Akademiya narodnoho hospodarstva pry Pravytel'stvi RF: Delo, 2003. - 464 s;

3. Kaplan R. S. Zbalansovana systema pokaznykiv. Ot stratehyy k deystvyuu / Robert S. Kaplan, Deyvyd P. Norton; [per. s anhl. M. Pavlova] - M .: ЗАО «Olimp-Biznes», 2003. - 320 s .;

4. Hu F. Nematerial'ni aktyvy: vymiryuvannya, drayvery, korysnist' / Fen Hu, Barukh Lev. - Boston: Vyd-vo Shkoly upravlins'koho obliku Bostons'koho universytetu, 2003. - 52 s. [Elektronnyy resurs] - Rezhym dostupu: http://smgapps.bu.edu/smgnet/Personal/Faculty/Publication/pubUploads/Gu,_Feng_05.pdf?Wid=1482&did=182&Filename=Gu,_Feng_05.pdf;

5. Mamontova N. Tendentsiyi ta osoblyvosti formuvannya ta vykorystannya intelektual'noho kapitalu v Ukrayini / N. Mamontova // Ekonomika Ukrayiny. - 2019. - №8. - S. 30-39 .;

6. Dani Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu <https://ukrstat.org/>

Пасемко Г.П., Бага Л.Г., Шевченко С.В., Порохняк Н.В.
Формирование интеллектуального капитала в нематериальных активах предприятий Украины. Описаны суть и специфика интеллектуального капитала в трактовке различных научных школ. Раскрыты реалии формирования интеллектуального капитала в украинской экономике. Проведен статистический анализ позиционирования интеллектуального капитала в активах украинских предприятий. Оценены основные составляющие интеллектуального капитала в разрезе нематериальных активов. Раскрыты проблемы и перспективы

формирования интеллектуального капитала в экономической деятельности предприятий с учетом мировых требований к интеллектуализации хозяйственных процессов, как фактора конкурентоспособности предприятий.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, нематериальные активы, инновации, интеллектуальная собственность, патенты, лицензии, торговые марки, программное обеспечение, инвестиции, интеллектуальный продукт.

Pasemko G.P., Baga L.G., Shevchenko S.V., Porohnyak N.V.
Formation of intellectual capital in intangible assets of Ukrainian enterprises.

The aim of the study. The purpose of writing the article is to reveal the specifics of the manifestation of the category of intellectual capital in modern conditions and assess the formation of intellectual capital in the intangible assets of Ukrainian enterprises in the current realities.

Research methods. The dialectical method of cognition, methods of statistical analysis and logical generalization were used in the study of the specifics of intellectual capital.

Results of work. The essence and specifics of intellectual capital in the interpretation of various scientific schools are described. Intellectual capital, as an economic category and a specific economic object, has come a long way in its development, reflecting the specifics of the evolution of economic relations in human society. The realities of global development of society in modern conditions require an increasing intellectualization of social processes, including economic relations. Intellectual capital becomes the driving force of development of individual states and shapes their global competitiveness. Ukraine, as a country with an economy that is at the stage of formation and entry into the world market, has to pay considerable attention to the development of this form of capital as a factor of international competitiveness.

The processes of formation and implementation in the economic activity of intellectual capital in Ukraine are assessed from the standpoint of the impact on it of a significant number of direct factors: the specifics of the workforce; components of intangible assets (intellectual abilities, potential, property and information resources); providing financial and innovative capital; innovations in production. In addition, at the macroeconomic level it is influenced by the following factors: the degree of development of the information environment;

the scale and level of infrastructure coverage of the economy; specifics of state economic policy; the level of development of the institutional, legislative and innovation environment; development of scientific and technical, globalization conditions of capital movement.

Statistical analysis of the specifics of intellectual capital in Ukraine has a number of problems, as direct information about it is quite small, so we use a system of indirect indicators: investment in intangible assets, estimation of education costs, dynamics of scientific and technical work, degree of innovation, the level of innovation implementation as a factor in building intellectual potential

Assessing the current stage of national economic development, we note that it is characterized by the lack of an overall effective strategy for implementing the principles of intellectualization of entrepreneurship. This situation leads to the fact that Ukraine is currently assessed as a third world country, which is focused not on the development of innovative intellectual capital and intellectual economy, but on the resource economy. The result of this situation was that in 2019 in the structure of assets of Ukrainian enterprises, intellectual property products occupy a very small place. capital structure of enterprises of the national economy, the share of intellectual property products is only 0.58% of total assets.

Scope of results. The impact of intellectual capital on the level of development of enterprises and their competitiveness remains very small, which negatively affects the overall degree of intellectualization of the national economy.

Key words: intellectual capital, intangible assets, innovations, intellectual property, patents, licenses, trademarks, software, investments, intellectual product.

Стаття надійшла до редакції: 10.04.2021 р.